Persis Bekkering

Exces

2021 Prometheus Amsterdam

Er is iets veranderd in de wereld. Er is iets veranderd, niet zo heel lang geleden, en we weten het. We weten nog niet hoe we het moeten duiden, maar volgens mij voelen we het allemaal, in onze onderbuik of in onze neurale netwerken. We ervaren de tijd anders. Niemand heeft helemaal kunnen bevatten wat er speelt, of kunnen zeggen waarom. Misschien ervaren we gewoon een afwezigheid van toekomst, omdat het heden te overweldigend is geworden, en de toekomst daarmee onvoorstelbaar. En zonder toekomst lijkt tijd enkel een accumulatie. Een accumulatie van maanden, dagen, natuurrampen, televisieseries, terroristische aanvallen, echtscheidingen, massamigratie, verjaardagen, foto's, zonsopgangen.

Valeria Luiselli, *Archief van verloren kinderen*

1 Geen alternatief

Amsterdam, 1988

Omhuld door een traag opstijgende wolk sigarettenrook speurt Schöne naar wijlen zijn vrouw. Transparante, slordig aangebrachte vlakken schuiven over elkaar heen, tot er iets van diepte ontstaat. Schönes mond trekt zich om het Vogue-stompje tot een dunne streep. Haar figuur was inderdaad nogal expressionistisch, maar toch ook weer niet zo vormloos. Bovenaan, tussen de schaduwen die naar haar gezicht tasten, de ogen – onmiskenbaar de hare. Wanneer ze glimlachte verdwenen de irissen tussen dikke rijen wimpers, een flonkering achterlatend. Ze had dan iets van een stripfiguur, zo ontwapenend dat zelfs een blok graniet de schouders zou laten zakken. Schöne doet van schrik een stap achteruit en draait zijn rug naar het doek.

Zo, De Zwart, daar ben je nog wel even zoet mee, zegt hij.

De Zwart rommelt in de tegenoverliggende hoek van zijn gigantische atelier met wat penselen. Een

bakelieten ventilator wappert hem een soort van koelte toe. De lucht ruikt droog. Niet naar verf. Uit zijn mond puilt ook iets, iets vuigers. Een sjekkie. Goedkoop en excentriek, zo zien zijn klanten hem het liefst.

Een artistiek proces laat zich niet haasten, antwoordt de schilder gehaast. Hij veegt met de mouwen van zijn blauwe overall zijn voorhoofd af. Ik dacht dat u, van alle mensen, daar wel iets van zou begrijpen.

Hoe vaak moet hij dit niet herhalen? Als het gaat om de jacht of om het strikken van hun dubbele windsors hebben zijn klanten alle tijd van de wereld, maar kunstenaars moeten hen van kunstwerken bedienen als van kroketten uit de muur van de FEBO. Het gesprek verloopt iedere keer hetzelfde. Nu volgt er steevast een vergelijking met een andere – buitenlandse – artiest, zodat duidelijk weze dat de klant zijn abc'tje kent.

Maar blijft het zo rommelig, dringt Schöne aan. Zou je haar niet met meer precieze, fijnere stroken willen suggereren?

Komt-ie, denkt De Zwart.

Of heb je een Francis Bacon-fase?

De Zwart hoort aan het kraken van de vloer, die alleen op bepaalde plekken kreunt, dat Schöne zijn andere doeken aan het bekijken is. Hij maakt van de pauze gebruik om in de groene multomap waarin hij de dossiers van zijn klanten bewaart af

te kijken hoe Schönes vrouw er ook alweer uitzag. Korte, dikke vingers die schoffelden en snoeiden. Een warme glimlach, een warme vrouw. Die ogen, die heeft hij goed getroffen. Haar zachte hals, de huid al een beetje slap, gaat nog moeilijk worden. Hij denkt even aan de zachte hals van Haar, van de Vrouw Die Alle Categorieën Doet Versplinteren. De Vrouw Die, sinds Zij in zijn leven is verschenen, het hem onmogelijk maakt om nog iets of iemand anders te schilderen. Alles is inadequaat. Inadequaat.

Een vrouw laat zich niet eenvoudig vangen, zegt hij. Een man is simpel, transparant, gekend tot in zijn oudste dromen en de miniemste microbewegingen van zijn mondspier. Een man vang je in één oogopslag. Maar de vrouw. Achter haar blik: half licht en diepe schaduwen, zoals die kronkelige grotten waar je met een kaars naar binnen gaat, omhoog- en omlaagkijkend, zonder te weten waar je je voeten neerzet.

Schöne lacht. Virginia Woolf? Meneer is een feminist! Ik ben geen seksist, maar de kronkelige grotten van mijn eigen vrouw waren niet zo diep, hoor. Vrouwen zijn raadselachtig, behalve die van mij. Zeg ik even als mannen onder elkaar. Toen de nevel achter Fleurettes fonkelblik begon op te trekken zag ik niets. Geen gedachten, geen expressie, geen verlangens van zichzelf. Niets oorspronkelijks. Niets!

De Zwarts sjekkie valt uit zijn mond. Met grove bewegingen veegt hij de as die op zijn opengeslagen multomap is gevallen bij elkaar. Mevrouw Schöne kijkt hem spottend aan.

Nu trekt Schöne een bescheiden doek tussen een paar grote vandaan en loopt ermee naar het raam. De Zwart kijkt op zijn horloge. Die man moet verdwijnen.

Schöne maakt een raar geluidje. Deze jongedame daarentegen, zegt hij, haar kronkelige grotten zijn vast wijdvertakt, gevaarlijk, en vol met onherkenbare objecten.

Iets in de stem van Schöne geeft De Zwart een onheilspellend gevoel, er klinkt te veel genot in door. Hij loopt naar zijn klant toe om te zien over welke dame hij zijn lange schaduw zo nodig moet werpen.

Haar!

Schöne laat Haar beeltenis op heuphoogte tegen zich aan leunen en beweegt die op en neer. De reflectie van het zonlicht op de olieverf geeft haar niet in één keer prijs. Schönes neutrale bankiersblik, generatie op generatie geperfectioneerd, verzacht. En ineens lijkt hij op zijn zoon. Alfa, de langharige choreograaf, wereldwijd geliefd omdat hij viezerik-zijn tot kunstvorm heeft verheven. Vrouwen pissen op het toneel, mannen blazen in elkaars kont. Alfa laat zijn dansers zo hard werken dat ze van uitputting op het toneel kotsen.

Schöne gaat met hem om als met een vriend, niet als met een zoon. Hij bezoekt repetities en gaat diep met Alfa in gesprek over zijn werk, hij stelt serieuze vragen, en is soms kritisch op de meest respectvolle wijze. Laatst zaten ze hier met z'n tweeën onder de tafellamp een boom op te zetten, terwijl De Zwart zich stortte op Fleurette, de vrouw die vader en zoon bij elkaar heeft gebracht.

En de vader blijkt in de verste verte niet geschokt door de fantasieën die zijn zoon binnen de vier muren van het theater tot werkelijkheid brengt. De esthetiek van de transgressie, noemt hij het. De burgerlijke kunstopvatting: zolang het theater maar in ere blijft als de plek voor de verbeelding, een heilige plek met donkere, dichte muren, potdicht van de buitenwereld afgesloten, kan alles. 'Esthetisch' betekent in de mond van zijn soort mensen altijd 'ongevaarlijk'. De Zwart is benieuwd wat er gebeurt als de vierde wand wordt lekgeprikt en Alfa's verlangens onbemiddeld de wereld in stromen, in vloedgolven tegelijk. Een vader-zoondrama waarvoor Freud nog uit z'n graf zou willen komen.

Zij? Daar ben ik nog mee bezig. Een scherpe tong heeft ze, ze zou niet toestaan dat u zo over haar praat. Zo... De Zwart slikt zijn woorden in, samen met een dikke bal mannetjestrots.

Zei ik iets verkeerds?

De Zwart trekt het doek uit zijn handen en verstopt Haar beeltenis tussen een paar grotere

werken, vrije werken, van toen hij die nog maakte, abstract en experimenteel en politiek en vol referenties en door niemand begrepen.

Schöne lacht en stoot een rookwolk uit. Ik begrijp het al, zij staat vast heel dicht bij je. Héél dichtbij. Een geliefde?

Een klant. Eigenlijk is haar echtgenoot mijn klant, hij heeft haar portret besteld, zij komt af en toe langs om te poseren: Nim.

Ah, Nim. Haar naam uitspreken voelt voor De Zwart als een schending. Een veel te korte naam, een naam om te mompelen. Het omgekeerde van min. Wie bedenkt er zoiets! Als zij ooit de zijne kon zijn, zou hij als eerste iets aan haar naam doen. Hij vond haar meer een Ellie. Of een Nora.

Zij lijkt zeer jong, zegt Schöne.

Net aan volwassen. Wat een tragisch geval. Ze heeft zich vrijwillig laten vangen door een vormloos heerschapje in tweed. Ik noem hem de Gnoom.

De Zwart begrijpt niet waarom Schöne ineens zo veel interesse toont voor zijn geheime ontdekking, het irriteert hem.

Waarom draagt ze zo'n ongelooflijk klein geel Jane Fonda-aerobicspakje, vraagt Schöne. En dat okselhaar...

Volgens mij heeft ze het geverfd, zegt De Zwart.

Pardon?

Zo zwart, dat kan toch niet? Ze is blond vanboven.

Heel fraai, hoe dan ook.

Ze is de maan.

De zon.

De Zwart leunt met zijn handen op het raamkozijn. De daken blikkeren. Amsterdam ziet er rokerig uit. Sinds zijn aankomst tien jaar geleden al een oorlogsgebied. Schöne volgt zijn blik. Beiden zien ze iets anders. Schöne: kansen, mogelijkheden, goede investeringen, de economie trekt aan. Een stad die gemaakt is naar zijn evenbeeld, gebouwd door zijn ondernemende voorouders. Hij is vijftig, maar een ranke vijftiger, een gewilde vrijgezel. Deze stad zal voor hem zorgen. De Zwart ziet een walmend slagveld. Precies dat trok hem aan toen hij tien jaar geleden het noorden verruilde voor de hoofdstad. Hier wordt gevochten tussen goed en kwaad, tussen moraal en natuur. Hij ziet Sodom en Gomorra, verderf en genot, stad van vuile heroïnenaalden, goedkope panden, dood bier, en dat alles op een veel te klein, benauwend oppervlak. Hij wil het spoedig achter zich laten en dan ergens een vrij leven leiden. Niet meer als de hielenlikkende illustrator van de heersende klasse. Zijn vuisten ballen zich.

Die pakjes, begint hij, die draagt ze altijd. Het zijn balletpakjes. Een idee van haar man, zo ziet hij haar het liefst. 't Is een arts, kunt u nagaan... Maar dat hebt u niet van mij.

Weer kijkt hij op zijn horloge. Van de overloop achter de voordeur haalt hij Schönes jasje. Die snapt het gebaar. Schöne neemt een laatste slok

van zijn bitter geworden groene thee, zet het kopje in de wasbak en pakt het jasje aan. Hoe kan het dat hij altijd naar papieren zakdoekjes ruikt? Is dat ook een bankiersding? Vers gedrukt geld natuurlijk!

Achteloos gooit Schöne het jasje over zijn schouder, een gentlemangebaar, als het niet de lamp aantikt die boven de tafel hangt. De oude glazen bol schommelt aan het pluizige draadje, stofpluk-ken vallen naar beneden. Schöne ziet het niet of interesseert zich er niet voor.

Net op dat moment klinken er stemmen op de smalle, steile trap naar de zolder. De zware stappen trillen onder De Zwarts in espadrilles gestoken voeten. Hij ziet dat Schöne treuzelt om te vertrekken, zijn nieuwsgierigheid verraadt zich als een slecht passend toupetje. Hun werelden ontmoeten elkaar doorgaans niet, in de buitenwereld. Als het Bennie maar niet is. De Zwart loopt naar de deur en opent hem alvast. Zijn hart explodeert, zijn gezicht wordt rood. Nim! Met de Gnoom.

Die bungelende paardenstaart. Rond haar gezicht jong haar dat de lucht in schiet. Om haar lange hals een koptelefoon, een goedkoop, scheef metalen ding met schuimrubberen oren. Zonder walkman gaat ze de deur niet uit, al weet hij niet naar welke muziek ze luistert. Romige, volle melkbenen die

een beetje trillen als ze loopt, met bijzonder smalle, lange konijnenvoeten eronder. Een en al kindse frisheid.

Hij bereidt zich voor om haar koeltjes te begroeten – zijn gezicht ritst zich weer dicht –, maar ze is al in beslag genomen door Schöne, die door de knieën buigt om haar te omhelzen. Een dunne maar gemeen lange naald doorboort de borstkas van De Zwart. Dit klopt niet, dit ziet er veel te intiem uit. Hoe kan hij niet de eerste zijn die deze nimf heeft ontdekt? Wat hebben die twee nou weer voor geschiedenis? Schöne, met zijn dunne wollen jasjes, zijn vosgrijze matje dat elegant opkrult in zijn nek – was hij maar niet zo aardig voor De Zwart, want dan had hij nog de genoegdoening kunnen voelen van de haat.

De Gnoom, in vol herenornaat, gaat wijdbeens aan de eettafel zitten. Een fles whisky zet hij neer als een trofee. Nim heeft haar tas midden in de kamer laten vallen, een canvas vod, net een tentzak. Doet ze om de Gnoom te pesten, weet De Zwart, de arts haat die tas. De inhoud kruipt over de vloer: cassettebandjes, beenwarmers, een onderbroek, een haarborstel die al een tijdje niet kaalgeplukt is. Ook daarop is hij jaloers, op de intimiteit die die compositie veronderstelt.

En al die jaren woonde je hier, zegt Schöne tegen Nim, met zijn Alfa-gezicht. Hij heeft haar hand vast en speelt met haar vingers.

De Gnoom probeert de fles open te trekken. Wat heb jij hier te zoeken, Schöne, roept hij, waarna een gulzige plop volgt. Hoe staan de zaken? Zijn die krakers al vertrokken? Jaaa, dat weet iedereen, hoor!

Hè, jullie kennen elkaar ook? De Zwart beent naar de ijskast, gaat er gehurkt voor zitten en trekt een ijsblokjesvorm uit het vriesvak. Met zijn vuisten stompt hij de blokjes eruit. Ze schieten alle kanten op, een paar vallen op de grond. Hij raapt ze op, er plakken haren aan. Walgend gooit hij ze in de wasbak.

Nim kijkt op naar de lange gestalte van Schöne. Haar glimlach trekt precies twee fijne plooitjes, een links en een rechts van haar mond vol rechte tanden. *Arabesken* noemt Schöne ze in gedachten, naar zijn lievelingsschrijver Couperus. Haar handen bewegen als ze praat. De bewegingen leiden Schöne af, zijn hoofd volgt haar vingers onwillekeurig als een kat die een speelgoedmuis wordt voorgehouden, en hij kan zich maar moeilijk op haar woorden concentreren. Hij heeft zich om die reden altijd een beetje onzeker gevoeld in haar bijzijn. Daar heeft hij tenminste geen last van als hij naar het schilderij kijkt. Verdomd, wat had De Zwart haar teder aan het canvas toevertrouwd. Hij draait zijn hoofd. Waar is dat schilderij eigenlijk naartoe?

Toen hij haar leerde kennen had ze het platste

Amsterdamse accent dat hij ooit had gehoord. Mayo erbij, had ze naar hem gesnauwd, alsof het geen vraag maar een bevel was. Dat was het eerste wat ze zei. Schöne was vreselijk geschrokken. Terwijl hij op zijn patatje wachtte had hij dromerig haar bewegingen gevolgd, hij kon zijn ogen niet van haar afhouden, en toen pats, die stem. Een beeldschone vogelverschrikker, een gaaf gebleven vodje van de straat was ze. Uit het asiel, zei ze zelf. Je hebt me uit het asiel. Zijn vrouw was toen al ziek. En er zaten krakers in zijn panden. Donkere jaren waren het, en daar kwam zij, met haar bewegende handen, haar mislukte balletpasjes, haar lieve kusjes, en hij leefde weer op. Zij, zij ook. Als hij haar niet had geholpen werkte ze daar nu nog, in de snackbar, met een peuter met dikke snottebellen in de kinderstoel achter het gordijn. Weet hij zeker. Hij heeft de juiste beslissing genomen. Terwijl ze door het atelier beweegt, spullen oppakt en weer neerlegt, opgetogen alsof ze er al een jaar niet geweest is, ziet hij door een wolk van rook hoe kaarsrecht haar postuur is geworden. En wat spreekt ze bedachtzaam, haar klinkers zijn keurig vernederd, verbogen en versmald tot het heteaardappelaccent van de Gnoom.

De Gnoom staat op van tafel en duwt hem een jampot in handen, gevuld met een bodempje whisky en een ijsblokje. Schöne ruikt eraan, het stinkt naar een theedoek die te langzaam is opgedroogd.

't Is nog te vroeg voor alcohol, zegt hij, en hij neemt een slok.

Dat ik jou nu uitgerekend híer tegenkom, zegt de arts. Hij steekt een Marlboro op. In dít hol op driehoog. Ach, ik hoorde het van je vrouw, het spijt me. Adenocarcinoom is verschrikkelijk, ik had laatst nog een patiënt...

Ja ja, valt Schöne in. Hij kauwt op het ijsblokje. Ze was lang ziek, de ziekte schreed langzaam voort, en ineens was ze weg. Hij werpt een blik op Nim, die nu met een bezorgd gezicht achter haar man staat, haar handen op zijn schouders. Een echte matrone. Bah.

Dan loopt ze naar het midden van het atelier, buigt voorover en graait in haar tas. De koptelefoon valt op de grond. Schöne ziet zweetplekken onder haar armen in het witte overhemd dat ze draagt – het staat nul-nul, zou zijn zoon zeggen. Met het gele balletpakje en een dunne sjaal in haar handen verdwijnt ze achter het kamerscherm.

Schöne, moet je eens opletten, roept ze. Dit wil je zien!

Ze zou ballerina worden, daar wist hij haar niet van af te brengen. Hoewel ze niet al op jonge leeftijd begonnen was en ze daarmee per definitie verloren was voor de zaak, had ze overtuigend talent. Bij Schöne thuis oefende ze op spitzen op de parketvloer. Redelijk belachelijk natuurlijk, ballet was ontzettend passé. Hij had niettemin altijd

ijskompressen voor haar gemaakt en een paar lessen voor haar betaald, geraakt als hij was door haar geconcentreerde gehups en gespring. Tot ze de Gnoom ontmoette en uit beeld verdween. Een tijd lang hoorde hij niets meer van haar, tot nu eigenlijk, en nou ja, het zal wel niets geworden zijn met die carrière. Misschien kan hij haar interesseren voor hedendaagse dans, voor Alfa, en Trisha Brown en zo.

Ze was ook dol op zijn Italiaanse hazewindhond, Oscar. En op opera. Als hij thuiskwam van kantoor vond hij haar soms geknield op de vloer naast de platenspeler. Zat ze met een mal gezicht Puccini te playbacken. Ze kende alle partijen. Hij weet nog steeds niet hoe ze toch altijd zijn huis binnenkwam. En hoe een kind uit het asiel aan zo'n, zo'n, enfin, *elitaire* smaak kwam.

Tadaaa, roept Nim, en met een grote sprong komt ze van achter het kamerscherm tevoorschijn. In het veel te diep uitgesneden balletpakje, naar maatstaven. Plié, pas de bourrée, een heel aardige relevé.

Muziek! roept ze. Waar is de muziek? Ik heb zin in muziek!

De Zwart holt al naar zijn cassettedeck.

Heb je Poulenc, vraagt ze, in een sprint achter hem aan.

De Zwart bekijkt de labels van wat bandjes, die zonder hoes in een mandje liggen. Zijn clandestiene

schatkist, het resultaat van een zorgvuldig gecultiveerde vriendschap met schorem uit het Verenigd Koninkrijk.

Heb jij niet iets bij je wat je mooi vindt? Dit is niet echt geschikt allemaal.

Ik wil weten waar jij naar luistert. Vlug trekt Nim het bandje uit zijn hand en stopt het in het apparaat.

Simpele drums in vierkwartsmaat. In een syncopisch ritme. Daaroverheen klinkt het alsof iemand met een stok tegen een metalen lamp tikt, maar dan de computerimitatie daarvan.

Hè, wat is dit nou weer voor rare psychedelische muziek, zegt Nim.

Een fluitje komt erbij. Ritmisch is het wel, haar heupen beginnen vanzelf te bewegen, vloeiend, zoals ze geleerd heeft, haar knieën duwen om de beurt naar voren. Het lijkt in de verte op disco, maar dan kaler en niet zo vrolijk. Ze draait een pirouette. Dan hoort ze een soort suizend geluid, nog altijd op de beat. Lekker agressief, roept ze.

De Zwart staat nu ook te dansen. Zijn armen zwieren om zijn lichaam, zijn handen zijn te groot, hij staat een beetje krom. Het lijkt niet echt alsof hij weet wat hij moet doen. Dit is Phuture, roept hij boven de muziek uit. Het heet 'Acid Tracks'. Ken je dat nog niet, house? Housemuziek is elektronische dansmuziek, afkomstig uit Chicago, uit de –

Hoe moet je erop dansen?

Lomp!

Nim zwaait eerst met haar armen langs haar lichaam, net zoals De Zwart, maar dan gooit ze ze in de lucht. Haar lichaam schudt alsof ze geëlektrocuteerd wordt. De Zwart stopt even, gepikeerd dat ze de draak steekt met zijn muziek, maar Nim gaat onverstoorbaar door. Oké, ook een manier om te dansen. Samen beuken ze nu in de lucht met hun vuisten. Nim is gestopt met dat gelikte swingen, het hoeft niet sexy op deze muziek, dat begrijpt ze algauw. Ze lijken wel machines, of ouderwetse automatons.

Het valt stil. De Gnoom staat bij het cassettedeck. Zo is het wel weer welletjes, jongelui. In één teug drinkt hij zijn glas leeg en zet dat met een klap op de bovenkant van het cassettedeck. Een druppel valt op zijn lichtblauwe overhemd, op zijn bolle buikje.

Nim ploft neer op een stoel aan de eettafel. Jeetje man, moet je nou altijd zo streng zijn?

Afgrijselijke fabrieksherrie. Gaat er nog gewerkt worden, zegt de Gnoom. En fatsoeneer je haar. Hij loopt naar de muur met de schilderijen en klapt ze één voor één om, verschuift er een paar. Waar heb je Nim verstopt, wat is dit toch allemaal, och, daar ben je. Kijk nou toch wat een bloempje.

Nim gaat puffend voor de ventilator staan met haar armen omhoog. Zo kan ik niet poseren, ik ben kletsnat. Ze trekt de hals van haar pakje naar voren

en buigt voorover naar de ventilator. De Zwart draait onwillekeurig zijn hoofd naar haar toe, Schöne kijkt expres de andere kant op, het venster uit. De zon schijnt nu recht naar binnen. Het lijkt wel of de ramen met zeep zijn ingesmeerd.

De Gnoom gebaart met een krant naar De Zwart. Moet jij niet verf mengen, of zo? Zo kan ik het ook, uurtje factuurtje!

Van achter de ventilator lacht Nim sissend naar De Zwart. Aan wiens kans staat ze eigenlijk? De kant van de Gnoom, die pluizige woelrat, met zijn blended whisky, zijn lange haarlok die hij over zijn kale bol kamt? Hij grijpt een theedoek van het aanrecht, veegt zijn gezicht ermee af en wandelt naar zijn ezel. De vloer kraakt weer op die ene plek en hij denkt vermoeid: deze wereld is oud. Deze olieverf-woelrattenwereld. Hij is oud en ik ben er veel te lang gebleven. Wat doe ik hier nog tussen deze mannen in wol en tweed? Wie bestelt er nou nog portretten in olieverf?

De nieuwe wereld is onlangs aan hem verschenen. In de gedaante van een klein, rond blauw pilletje.

Zuchtend trekt Nim een stoel naar de plaats onder het raam die hij met schilderstape op de vloer heeft gemarkeerd. Ik wil niet werken, zegt ze. Ik wil dansen. Haar bovenlichaam houdt de beat nog even vast, het pulseert zachtjes. Haar gezicht glanst in het namiddaglicht.